

↳ Bazsányi Sándor

A fény-árnyék valamije

Nádas Péter fotográfiája: Dolgozószoba Gombosszegen

Azért az tényleg meggondolandó, hogy az éppen mostanság Európát korpulens kísértetként bejáró *Párhuzamos történetek* szerzője, Nádas Péter fotósként kezdte a pályáját valamikor a hatvanas évek legelején. A Nők Lapja alig húszéves fotóriportere egyrészt tudósított az újságban, másrészt tartósított is a gyarapodó magánarchívumában bizonyos vizuális látteleket az akkori, azaz Kádár-kori Magyarország korszakfüggő jelenségeiről, valamint a korszakot valamiféle lehetséges képgalériaként – a szó mindkét értelmében – felfüggesztő fény-árnyék viszonyokról.

És innen kezdve nem volt megállás, mármint a felfüggesztésben, egészen az ezredforduló tájékán keletkezett minimalista képekig. A fény és az árnyék – a röghöz kötött látás Szküllája és Kharübdiszé – szépen-lassan felzabálták a tárgyi valóságot, jobban mondva közös erővel lemarták a tárgyi valóság fölös pompáját annak tartós alapszerkezetéig. Cserében viszont valamiféle jótékony fátyolszerűség – fényárnyék-raszter – ereszkedett a látható valóság következetesen lecsupaszított vázára. Hús a csontra.

És noha bőven lehetne a Nádas-próza tagadhatatlanul vizuális jellege, sőt logikája felől közelíteni a Nádas-fotókhoz, ámde teljességgel fölösleges. Ezek a képek ugyanis – miként Joachim Sartorius írja az egyik fényképalbum előszavában – nem szorulnak rá a prózára. Mint ahogyan a próza sem szorul rá a képekre. Az érkező Nádas egyik gyakori fordulatával: jól elvannak egymás mellett. A prózai alkotások megdöbbentő vizualitása is és a képsorozatok visszafogott epikumája is – a végtelenben egyszer majd úgyis találkozó párhuzamos történetekként. Most azonban, a végesben rendezett kiállításon, csakis a fotók történetét, a fotográfusi pálya történetét követhetjük nyomon.

Nádas Péter fotói három rendbe sorolhatók; a *Valamennyi fény*, *A fa* és a *Világló részletek* című ciklusokba. A három egység minden egyes darabját meghatározza az a „semleges figyelem”, amelyre maga Nádas hívja fel a figyelmet a *Világló részletek* című, az *Egy agg fényképész búcsúja az analóg fotográfiától* alcímet viselő esszéjében: „Ha a figyelem semleges, ha éppen semmit nem akarunk, még csak nézni sem, akkor önkéntelenül, ösztönösen követjük a fény és az árnyék útjait.” Kövessük hát mi is „a fény és az árnyék útjait” – az egységes logikájú fotográfusi pálya alakulástörténetében.

Nézzük először a hatvanas évek legelejétől a kilencvenes évek közepéig keletkezett *Valamennyi fény* ciklusát valamiféle többletfénybe állító meglátás útját: „...Meglehet, nem tudjuk, hogy a háromdimenziós világ hány dimenziós világból van látványként kiszakítva, de azt azért tudjuk, hogy valaminek a látzatában élünk, még ha egy életen át nem is tudunk e látszat mögé bepillantani, mert nincs mivel.” Így aztán „valaminek” a látzatában élni mégiscsak azt jelenti, hogy nagyon is közünk van ahhoz a bizonyos – a látszat hiányalakzatában sejlő – „vala-

mihez”. Mint ahogyan köze van hozzá a tömött vonatfülkében ülő szerelmespárnak; a hengerelt falú orvosi rendelőben várakozó fejkendő asszonynak, és persze a kucsmás férfinak is; a szóke fejét öreg nevelőanya ölébe hajtó árva fiúnak; a cigarettafüstös esti bárban tüzet adó fiatalembernek és tüzet kapó fiatal nőnek; a képsík előterében álló két férfi (az egyik cigarettázik, a másik kucsmát visel, mindketten a kabai MTSZ dolgozói lehetnek) közé szorult, mivel a képsík háttérében ülő szemüveges asszonynak (ő is a kabai MTSZ dolgozója)... A „semlegesség” ezeken a képeken egyenértékű lesz a részrehajlás nélküli figyelem megbocsátó gesztusával. A fotósnak az a dolga, hogy arra, sőt mindarra figyeljen, ami az útjába kerül, amit muszáj valahogyan látnia és láttatnia. Hiszen mindennek és mindenkinek joga – alanyi joga – van ahhoz, hogy látva és láttatva legyen. Hogy fénykép készülőn róla.

Majd következnek a nyolcvanas évek közepétől gazdagon lombosodó körtefaciklus törzsének is tekinthető gondolat: „Ugyanabban a fényben kétszer nem fűrösztheted meg arcodat. Akahito egyszer egy kerek éven át, minden nap többször, ugyanarról a helyről egy öreg fát fényképezett. El nem mozdult mellőle, mégsem sikerült egy év alatt két egyforma képet csinálnia. A fénynek legfeljebb segíthetünk...” Fekete-fehér és színes fotók, különböző méretben – ugyanarról a gombosszegi vadkörtefáról. Monumentalitás és dekorativitás: adottság és veszély; de lehetőség is arra, hogy a fára vonatkozó ismert, talán túlságosan is ismert mítoszok helyett végre magát a fát lássuk úgy, ahogyan van. Mindig úgy, ahogyan éppen van. Ahogyan éppen az adott képen van. A sorozatosság, a sorozatos láttatás „semleges” logikája szerint.

És végül vegyük komolyan az ezredforduló tájékán keletkezett *Világló részletek* megvilágító gondolatnyaláb irányát: „Nem arról van szó, hogy valaki ne látná, hogy éppen mit tesz a fény, hiszen mindenki látja, de az emberek inkább a tárgyakkal vannak elfoglalva, s nem azzal a micsodával, amitől látják a tárgyakat...” És itt mégsem tudok nem utalni a Nádas-fotók és a Nádas-próza közötti tagadhatatlan párhuzamra: miként a mondatok, akként a fotók is a tárgyi és emberi viszonyok, testi és mentális kapcsolatok mélyszerkezetének mintájára szerveződnek. Fények és árnyékok, élesedések és homályosodások, kereszt- és hosszmetzetek, horizontális és vertikális irányok, keresztződés és párhuzamosságok... Ezek vannak ezeken a képeken.

És mindeközben maga a személy is eltűnik, pontosabban egyenrangú részévé lesz a képvilág fényárnyék-viszonyainak. A korábbi képeken olykor tükörben látjuk a fényképészt. A későbbi képek némelyikén a tükörből egykor ránk pillantó archhoz tartozó test, a láttató fényképész látszó teste – a fényképezett falfelületen látszó árnyékká változik. Valakinek az árnyéka utal az árnyék valamijére. A fény által vetett árnyék valamijére.